

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TRABZON'DA MİLLİ BAYRAM KUTLAMALARI (1923-1950)

NATIONAL HOLIDAY CELEBRATIONS IN TRABZON DURING THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC (1923-1950)

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer BAŞKAYA

Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
Trabzon / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-4593-0979

Yüksek Lisans Öğrencisi Mesut YILMAZ

Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon /
TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-4488-6213

ÖZET

Bayramların, kutlama biçimleri ve süreç içindeki gelişimleri sosyal tarih açısından önemli bir konudur. Bayramlar, toplumu birleştiren, milli birlik ve beraberlik duygularını pekiştiren, ortak değerlerin yeni nesillere aktarılması bakımından da önemli rol oynayan günlerdir.

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından, İmparatorluk yıllarından kalan milli bayram kutlama geleneği devam etmiştir. Bu kapsamda 1924 yılında çıkarılan bir genelge ile Cumhuriyetin'in ilan edildiği 29 Ekim gününün milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir. Hemen hemen aynı süreç 23 Nisan 1920 tarihli TBMM'nin açılışı için de geçerli olmuştur. Cumhuriyet döneminde kabul edilen üçüncü bayramımız, 30 Ağustos "Zafer Bayramı"dır." Bu süreçte milli bayram olarak en son kabul edilen gün, 19 Mayıs 1919 tarihi yani Gazi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı gündür. Zira bu anlamlı tarih 20 Haziran 1938'de tarihinde çıkarılan bir yasa ile milli bayram olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmada ülke genelinde milli bayram kabul edilen günlerin Trabzon'da nasıl kutlandığı, hangi etkinlikler yapıldığı, halkın katılımının hangi seviyede olduğu, yetkililerin bu özel günlere hangi ölçüde sahip çıktıkları gibi konulara ışık tutulmuştur. Daha önce herhangi bir akademik çalışmada müstakil olarak yer almayan bu araştırma sonucunda şu müşahede edilmiştir ki, gencinden yaşlısına, memurundan çiftçisine, şehirlisinden köylüsüne Trabzonlular milli bayramlara sahip çıkmışlar ve bayramları en güzel şekilde kutlamışlardır.

Söz konusu çalışma Trabzon'un yakın tarihine ilişkin elimizde yer alan başta arşiv belgeleri, yerel gazeteler ve kaynak eserler belge tarama metoduyla gözden geçirilmiş ayrıca bu konu ile ilgili kaleme alınan kaynak eserler ve akademik çalışmalardan da istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, cumhuriyetin ilk yılları, milli bayram, kutlama, merasim.

ABSTRACT

The forms of special day celebrations and their development in the process are important issues in terms of social history. National holidays are the days that unite the society, reinforce the feelings of national unity and solidarity, and play an important role in the transfer of common values to the new generations.

October 29, 1923 after the establishment of the Republic of Turkey, the tradition of celebrating national holidays that come from Empire era, has been continued. In this context, with a circular issued in 1924, it was accepted to celebrate the October 29th day when the Republic was announced, as a national holiday. Almost the same process was valid for the opening of the Turkish Grand National Assembly on 23 April 1920. The third national holiday which was accepted during the Republican period, is the 30th of August Victory Day. The last special day accepted as the national holiday in this process is the day of

May 19, 1919 when Ghazi Mustafa Kemal went to Samsun. This meaningful date was accepted as a national holiday on 20 June 1938.

This study sheds light on how the days, which were accepted as national holidays in Turkey, have been celebrated in Trabzon, what activities have been held, the level of public participation, and what extent the local authorities protect these special days. As a result of this research, which was not included in any academic study, it was observed that the people from the young to the elderly, from the civil servant to the farmers, from the urban to the peasants have protected the national holidays and have celebrated the holidays in the best way.

In this study, archival documents, local newspapers and source works about Trabzon's recent history which are on our hands, were reviewed by document scanning method, also academic studies related to this subject were also benefited.

Key Words: Trabzon, First Years of the Republic, National Holiday, Celebration, Ceremony.

1. GİRİŞ

Yeryüzünde yaşayan toplumların önemli olarak kabul ettikleri günler vardır. Bunların en mühimlerinden birisi ise şüphesiz ki bayramlardır. “Bayram” kelimesine ilk kez Kaşgarlı Mahmut’un *Divan-ı Lügat-it Türk* adlı eserinde rastlanılır. Bayram kelimesi, “halk arasında gülme sevinme, bir yerin ışıklarla bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmesi” olarak aktarıla gelmiştir (Sevi, 2009, s. 1). Bayram kutlamaları, Türk sosyo-kültürel tarihi açısından büyük bir önem arz etmiş, Orta Asya’daki Göktürk ve Uygur devletleri döneminden itibaren bir gelenek haline gelmiştir. Adı geçen Türk devletleri döneminde çeşitli gerekçelerle kutlanmaya devam eden bayramlar, Osmanlı Devlet yapısında da bir gelenek halini almıştır. Meşrutiyet döneminde Türkçülük akımının etkisi altında eski Türk bayramlarının kutlanmasına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda Meşrutiyet’in ilanının da bir milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir (Alpaslan, 2015, s. 830). Meşrutiyet’in ilan edildiği günün bayram olarak kutlanması gerektiği fikrini ilk olarak ünlü edebiyatçı ve fikir adamı Hüseyin Cahit Yalçın dile getirmiştir. Nitekim Hüseyin Cahit’in bu talebi kabul görmüş ve 23 Temmuz 1909 gününün her yıl “milli bayram” olarak kutlanması meclis tarafından kabul edilmiştir (Öztürk, 2015, s. 586). Bu bayram Hürriyet Bayramı¹ olarak adlandırılmıştır. (Alpaslan & Aydın, 2015, s. 263).

Milli Mücadele Dönemi’nin ilk bayramı 23 Nisan Bayramı’dır. Bu bayram TBMM’nin açılışının ilk yıldönümü olan 23 Nisan 1921 tarihinde kabul edilmiştir. 23 Nisan, bu tarihten sonra her yıl 23 Nisan Bayramı ve devam eden senelerde ise (23 Nisan 1929 tarihinden itibaren) 23 Nisan Çocuk Bayramı ve 1935 yılından itibaren ise Ulusal Egemenlik Bayramı adı verilerek kutlanmıştır (Akbulut, 1995, s. 2).

Kurtuluş Savaşı’nın başarıyla sonuçlanmasının ardından vakit kaybetmeden bir dizi icraatlar programına girilmiş, bu dönem içerisinde yapılan en önemli icraatların başında saltanatın kaldırılması gelmiştir. 1 Kasım 1922 tarihinde Saltanatın kaldırılmasıyla yeni bir dönemin başlangıcının da fitili ateşlenmiş, öteden beridir Cumhuriyet rejiminin en doğru rejim olduğunu düşünen Mustafa Kemal Paşa için şartlar tam manasıyla olgunlaşmıştır. Nihayet, 29 Ekim 1923 tarihinde Milli Mücadele’yi büyük başarı ve özveriyle yürütmüş olan Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyeti ilan etmiştir. Cumhuriyet’in ilan edilmesinin ardından yaşanan bu rejim değişikliğinin kutlanması gerektiği fikri meclis tarafından da önemli görülmüş ve bu durum üzerine 26 Ekim 1924 tarihli 986 numaralı kararname ile 29 Ekim tarihinin Cumhuriyet’in ilan edildiği tarih olduğu kabul edilmiştir. Yine bu kararnameye göre Cumhuriyet Bayramı’nın, 101 pare top atışı ve planlanacak olan özel bir programla kutlanmasına karar verilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet Bayramı, kabul edilen ikinci milli bayramımız olmuştur. 1924 yılı içerisinde yapılan ilk kutlama ve törenler tamamen devlet tarafından organize edilmiş, kutlamalar gayet sistemli bir şekilde yapılmış ve halk bu bayrama büyük bir oranda katılım sağlamıştır (Haykır & Çevik, 2014, s. 333).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin üçüncü milli bayramı ise 30 Ağustos “Zafer Bayramı”dır. Zafer Bayramı milli bir bayram olarak yurt genelinde kutlanmadan evvel 30 Ağustos 1924 tarihinde Batı Cephesi’nde düşmana nihai darbe vurulan yer olan Afyon’da büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Afyon’daki bu ilk Zafer Bayramı törenlerine Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa da iştirak etmiştir (Tuncel, 1972).

Zafer Bayramı, 30 Ağustos 1926 tarihinden itibaren ise yurt genelinde kutlanmaya başlamış, bu bayram Türk ordusuna ve donanmasına armağan edilmiş, bu gün boyunca bütün askeri dairelerin tatil edilmesine karar verilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, D. II, C.24, s.7-9). 30 Ağustos Zafer Bayramı bir dönem

¹ Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Hürriyet Bayramı’na duyulan ilgi giderek azalmış ve 27 Mayıs 1935 tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile bu bayram tarihe karışmıştır. Geniş Bilgi için Bkz. Erhan Alpaslan ve Tülin Aydın, “Tek Parti Döneminde Maraş’ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 261-284.

boyunca “Zafer ve Tayyare Bayramı” adı altında kutlanmıştır. Zira Türk Tayyare Cemiyeti’nin girişimleri sonucunda düşmana nihai darbenin indirildiği 30 Ağustos tarihinin “Tayyare Bayramı” olarak kutlanmasına karar verilmiştir. İcra Vekilleri Heyeti’nin 25 Ağustos 1926 tarihli kararnamesinde, 30 Ağustos’un Tayyare Cemiyeti’nin de özel günü olduğu için, yapılacak olan kutlamalarda cemiyet ile birlikte hareket edilmesi gerektiği bildirilmiştir. 30 Ağustos’un basında “Zafer ve Tayyare Bayramı” olarak adlandırılmasının da sebebi bu durumdan kaynaklanmıştır (Aslan, 2011, s. 142).

Son olarak kabul edilen 19 Mayıs Atatürk’ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı’nın gelişimi diğer bayramlardan farklıdır. 1926 yılına kadar kanunlarla belirtildiği üzere 3 milî bayram mevcuttu. Ancak Samsunlular 19 Mayıs 1919 günü Samsun’a ayak basan Atatürk’ü anmak için bu günü yerel bir bayram olarak ilan etmişlerdi. Bu bayram ilk olarak 19 Mayıs 1926 tarihinde Samsun kentinde “Gazi Günü” adı altında kutlanmış, Samsun halkı uzun yıllar bu bayramı bir yerel bayram olarak kutlamaya devam etmiştir. Ancak Samsun kenti ve bölge halkı, bu bayramın millî bir bayram olarak kutlanması gerektiği fikrini savunmuştur. Samsunluların uzun yıllar süren girişimleriyle, Atatürk ve İç İşleri Bakanlığı’nın da devreye girmesi üzerine 20 Haziran 1938 tarihinde “Gençlik ve Spor Bayramı’nın” kutlanması meclis tarafından yasalaştırılarak kabul edilmiştir. Samsunluların 12 sene boyunca yerel bir bayram hüviyetinde kutladıkları bu bayram devam eden senelerde yurt genelinde büyük bir coşkuyla kutlanmaya başlanmıştır (Akbulut, 1995, s. 4-8).

2. TRABZON’DA MİLLÎ BAYRAM KUTLAMALARI

Trabzon, bilhassa Millî Mücadele yıllarında Ankara Hükümeti ile bazı görüş ayrılıkları yaşamıştır. Özellikle Birinci Meclisin önde gelen muhaliflerinden Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey’in öldürülmesinin ardından TBMM Hükümeti ile Trabzon Muhafaza-i Hukukçuları arasında soğuk rüzgârlar esmiştir. Fakat Millî Mücadelenin kazanılması ile ilişkilerde belli bir yumuşama sürecine girilmiştir. Bu yönüyle Ankara Hükümeti’nin özel önem verdiği vilayetlerden biri olan Trabzon’da, Ekim ayının son günlerinde Ankara’dan gelen haberler büyük bir şaşkınlık yaşatmıştır. Zira Cumhuriyetin ilan edildiği haberi ilk anda bir çalkantı yaratmış ardından vilayet erkânı hemen bu anlamlı günün halka duyurulması için harekete geçmiştir. O günlerin canlı şahidi olan ve Cumhuriyetin ilanının şehirde yarattığı etkiyi gözlemleyen Mustafa Reşit Tarakçıoğlu anılarında bu günle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

31 Ekim 1923 günü sabahı Boztepe’den top atılmaya başlanmıştı. Trabzonlular bu topların niçin atılmakta olduklarını öğrenmek için birbirinden haber almağa çalışırken Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin geçen akşam kabul etmiş olduğu bir kanunla Türkiye rejiminin bundan böyle Cumhuriyet olduğunu, artık her yıl bugün bütün Türkiye için bayram olduğunu, hükümet meydanında tören yapılacağını öğrenmiş olduk. Halk, törende bulunmak için eski hükümet binasının açık sahasına gidiyordu. Bu tören sahasına okullar tabur tabur dizilmişler, ortaya hükümet dairelerinden getirilmiş olan bir yazı masası konulmuş idi. Öğretmen Salih Zeki Bey yazı masasının önüne geldi, Cumhuriyet rejiminin nasıl bir idare şekli olduğunu, bu rejim altında idare edilecek olan Türk milletinin çok feyizli ilerlemeler meydana getireceğini kendisine özel belagatle anlattı, nutuk halkın alkışları ile bitti ve tören sona ermiş oldu. (Tarakçıoğlu, 2006, s. 195)

Dönemin Trabzon basınına bakıldığında ilk Cumhuriyet bayramı ile ilgili şu bilgiler verilmiştir. Dönemin en başta gelen basın organı İstikbal Gazetesi’ne göre Trabzon Hükümet dairesinde yapılan bayramlaşmadan sonra 101 pare top atılmış, şenlikler yapılmıştır. İstikbal Gazetesi bu sesleri padişahların cüluslarında atılan top seslerine benzetmiştir. Bu dönemde Ankara Hükümeti ve TBMM ile bazı sorunlar yaşayan İstikbal Gazetesi Cumhuriyetin ilanını pek de önemsememiş gözükmektedir. Zira yapılan kutlamaları “*tek tük insanların geçtiği ıssız sokak ve yollarda halkın meyus ve perişanlığı*” olarak yansıtmıştır. Bunun sebebini ise, Cumhuriyeti halkın değil, bir fırkanın reisinin teklif etmesi ve onun mebuslarının da kabul etmesi olarak görmüştür. Buna göre bu sonuç doğaldı çünkü bu onların şükran borcuydu. Sadık kalınacağına yemin edilmişti. Yeminden önce kayıtsız şartsız itaat için söz verilmişti. İstikbal Gazetesi Cumhuriyetin ilanının pek de önemli bir şey olmadığını hatta gelişen süreçte hiçbir şeyin değişmeyeceğini iddia etmiş bunu da bir benzetme yaparak ifade etmiştir. Bu benzetme şu şekildedir: (İstikbal Gazetesi, 1 Teşrin-i Sani 1339).

“Bir Anadolu köylü kadını, elbiseleri eski ve kirli, yanında cılız hastalıklı çocukları olduğu halde bir şeyler demek istiyordu. Şikâyet mi ediyor, hizmet mi ediyordu ne! Fakat sözlerinin son cümleleri top sesleri kadar canlıydı; Biz bu hale size keyif, saltanat kurmak için mi geldik, hani bizim refahımız, hani bizim saltanatımız!”

İstikbal Gazetesi’ne² göre sırf şekil değiştirmekle elbette iş bitmemekteydi. Toplum refah istiyordu ve görüntü itibarıyla cumhuriyet idaresine sahip olmak tek başına yeterli olmamaktaydı. Cumhuriyet idaresinin bu noktada iinin doldurulmasına ihtiyaç vardı (elik, 2013, s. 108).

Cumhuriyetin birinci yıldönümüne rastlayan 29 Ekim 1924 günü yapılan kutlamalar ilk sene olduğundan çok daha organize ve kapsamlıydı. Zira bu gün içinde ilk olarak lise, öğretmen okulu ve ilkokullardan gelen öğrenciler Zağanos Meydanını doldurmuşlardı. Meydanda, vali, ileri gelen memurlar ve muhtelif cemiyet başkan ve üyeleri için düzenleme heyeti tarafından özel bir yer ayrılmıştı. Kalabalık çoğalınca hükümet binasının önüne gidildi. Dava Vekili Salih Zeki Bey, Cumhuriyetin hukuki yönüne değerlendiren bir konuşma yapmış bu idarede artan eğitimle birlikte halkın seviyesinin daha da yükseleceğinden söz etmiştir. Lise ve öğretmen okulundan gelen iki öğrenci şiirler okudu. İl Müftüsü Cudi Efendi tarafından bir dua yapıldıktan sonra Komutanlık Dairesine gidildi. Oradan Belediye önüne geçildi ve burada da bazı konuşmalar yapıldı. Yapılan konuşmalarda “*padişahlık dönemi ve Osmanlı saltanatı kötülenirken, Cumhuriyetin erdemlerinden*” söz edilmiştir. Aynı gün vilayette resmi tebrik merasimi yapılmış, gece fener alayı düzenlenmiştir. (İstikbal, 30 Teşrin-i Evvel 1340) İlk yıldönümünde yapılan merasime bakıldığında belli bir sadelik dikkat çekmektedir. Ayrıca il müftüsü tarafından Cumhuriyetin selameti için dua edilmesi de o günlerde daha muhafazakâr ve mutedil bir kutlamanın icra edildiğini göstermektedir. Fakat ilerleyen yıllarda bu konuda büyük bir değişim yaşanmıştır.

Muhalif bir yayın organı olan İstikbal Gazetesi’nin Cumhuriyet’in ilanını küçümser bir tarzda yaptığı yayınların aksine aynı günlerde Trabzon’da yayınlanmaya başlayan Yeni Yol Gazetesi bu konuda tam ters bir tavır içine girmiştir. Zira Cumhuriyetin ilan edildiği bu ilk günlerde İstikbal ve Yeni Yol Gazeteleri farklı yayın çizgisine sahip iki gazete idi. İstikbal, daha muhalif bir tavır içinde iken Yeni Yol iktidara yakın bir tutum sergilemişti. Bu iki farklı tutum yapılan haber ve yorumlara da yansımıştır. 1925 yılı Cumhuriyet bayramı kutlamalarını haber yapan Yeni Yol Gazetesi’nin tavrına bakıldığında bu iki farklı anlayış daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. 1925 senesi 29 Ekim törenlerini ele alan Yeni Yol Gazetesi’ne göre 1925 Cumhuriyet Bayramı’nda oldukça renkli görüntülere rastlanılmıştı. Gazetede yer verilen bilgilere göre; günlerdir yoğun bir şekilde şehir süslenmiş, şehrin muhtelif noktalarına taklar kurulmuştur. Bayram hazırlıklarının tamamlanabilmesi için genç, yaşlı, kadın, erkek fark etmeksizin hemen herkes gayret göstermiş, Trabzon şehri bir uçtan bir uca; bayraklar, defne dalları, çiçekler ve resimlerle donatılmıştır. Gazeteye göre, Trabzon’daki bu ilk Cumhuriyet Bayramı’nda öylesine büyük bir milli heyecan yaşanmıştır ki şapkası olmayan vatandaşlar şapka mağazalarına giderek kendilerine birer şapka almışlardır. (Yeni Yol Gazetesi, 29 Teşrin-i Evvel 1341). Yeni Yol Gazetesi bayramın sona ermesinin ardından 31 Ekim günü yaptığı baskıda yine Cumhuriyet Bayramı’ndan notlar paylaşmıştır. Gazetede paylaşılan “*Cumhuriyet Bayramını Nasıl Kutladık?*” isimli yazı ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal’e yapılan bir övgü ile başlamış, devam eden satırlarda Cumhuriyet rejimi şu dizelerle övülmüştür:

29 Teşrin-i Evvel işte bir tarihtir ki bir aybaşı ki 600 seneden beri sessiz ve sedasız gelip geçti.

29 Teşrin-i Evvel kim derdi ki sen Türklerin en şerefli en mukaddes günü olacaksın?

29 Teşrin-i Evvel sen Türk tarihinin dönüm noktasısın!

Söz konusu yazının devamında Trabzon’da 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı’nda şu bilgilere yer verilmiştir.

Taksim başındaki tak bir emeğin mahsulü, rejinin takı fena değil, İdman grubundaki süs zevk ve emekten azade... Kasımzade biraderlerin takı işte şehrimizdeki takların en güzeli

² İstikbal Gazetesi, 1925 yılında kabul edilen Takrir-i Sükûn yasası gereği kapatılmıştır. Hüseyin Albayrak, “*Trabzon Basın Tarihi*”, Ankara 1994, s. 115.

ve kibarı bu taktır. Türk Ocağı daha iyi süslenebilirdi. Öksüz Yurdunun takı, Kasımzade biraderlerin takında sonra en güzel bir taktır.

Yeniyo! Gazetesi muhabiri yapmış olduğu gözlemleri bir yazı dizisi haline getirmiş ve o gün yapılan kutlamaları okurlarına aktarmıştır. Burada verilen bilgilere göre; Bayram için kurulan taklar dışında Trabzon'daki bütün ev ve mağazalar bayraklarla donatılmış, saat 8'de ise kabul ve tebrik merasimi başlamıştır. Bayram töreni alanında; askerler, memurlar, mektepler, sporcular, belediye mensupları ve halk hazır bulunmuştur. Törende Türk Ocağı Reisi Reşit Bey (Mustafa Reşit Tarakçıoğlu) bir nutukta bulunmuştur. Daha sonra Halk Fırkası önünde Fırka Kâtibi Süleyman Mahir Bey de bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın ardından, Kunduracılar Caddesine inilmiş ve oradan Yeniyo! Matbaası önünden geçilerek tekrar Uzun Sokađa çıkılmış ve doğruca Güzel Hisara gidilmiştir. Son olarak toplar atılmış ve vapurlar düdüklerini öttürmüşlerdir (Yeniyo! Gazetesi, 31 Teşrin-i Evvel 1341). Yeniyo! Gazetesi muhabiri bayram günü şehri baştan aşağıya gezmiş, resmi ve özel kurumların hazırladıkları takları incelemiş ve bunları kendi içinde değerlendirmeye tabi tutmuştur. Mesela Türk Ocağı'nın yaptırdığı takı pek beğenmemiş oysa Kasımzade Biraderlerin takının çok güzel olduğunu bildirmiştir. Muhabir böylece direkt olmamakla birlikte yapılan törenlere kimlerin daha çok önem verdiğini, hangi kurumların kutlamalara daha samimi ve gönülden katıldığını da ister istemez gözler önüne sermiştir. İktidara yakın bir gazete muhabirinin tüm şehrin okuduğu bir gazetede böylesi bir değerlendirme içine girmesi doğal olarak özensiz veya ilgisiz damgasını yiyen kurumlar üzerinde bir baskı yaratmıştır.

Cumhuriyet'in 10. Yılına gelindiğinde artık Cumhuriyet bayramı kutlamaları boyut değiştirmiş, ilk dönemlerdeki sade ve muhafazakâr tavır terk edilmiştir. Bu gün yapılan merasim Trabzon'da büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Yeniyo! Gazetesi bu günü "*Cumhuriyet Bayramı Şehrimizde Nasıl Kutlandı*" başlığıyla okurlarına aktarmıştır. Gazetede verilen bilgilere göre Trabzon halkı ve resmi kurumlar 10. yıl etkinlikleri dolayısıyla adeta seferber olmuştur. Köylüler davul ve zurnalarıyla, kooperatif heyetleri de bayraklarla Trabzon şehir merkezine akın etmiştir. 15 binden fazla insan Trabzon Meydan Caddesi'nde toplanmış, caddeler, sokaklar, binalar, pencere ve meydanlar büyük bir insan kalabalığına sahne olmuştur. Saat 9.00'da vilayet konağında tebrik merasimine başlanmış, Vali Rıfat Bey tebrikleri kabul etmiş ve buradan ayrılan kalabalık Belediye, Halk Fırkası ve Halkevi Reisini de tebrik etmiştir. Vali Rıfat Bey saat 11.45'te merasim alanına gelmiş ve böylelikle geçit resmi başlamıştır. Asker, jandarma, polis ve mektepli alayları geçerken Necmiati Bandoşu marşlar çalmıştır. Geçit töreni sona erdikten sonra konuşma yapmak için kürsüye ilk olarak Yeniyo! Gazetesi başyazarı ve Halkevi Reisi Bekir Sükûti Bey (Kulaksızoğlu) çıkmıştır. Onun ardından lise tarih öğretmeni Mustafa Mümtaz Bey ve son olarak ise lise talebesi ve aynı zamanda bir şehit çocuğu olan Mahmut, izci kıyafetiyle kürsüye çıkmıştır. Bekir Sükûti Bey yapmış olduğu konuşmada; "*bugünün yüceliğinden, cumhuriyetin iyiliklerinden, büyük Gazi'nin büyük hizmetlerinden, padişahlık devrinin fenalığından, padişahlık idaresinin kötülüğünden, dünle bugün arasındaki farklardan söz etmiştir.*" (Yeniyo! Gazetesi, 31 Teşrin-i Evvel 1933).

Trabzon'da Cumhuriyet'in 10. Yıl kutlamaları gece boyunca da devam etmiştir. Elektrik ışıkları bu gece boyunca adeta geceyi gündüze çevirmiştir. Gece şenlikleri, Belediye ve Halkevi önünde yapılmış, cadde ve sokaklar büyük bir kalabalığa sahne olmuştur. Genç, ihtiyar, kadın, erkek sokakları doldurmuştur. Diğer yandan Trabzon Halk Fırkası salonunda sazlı, davullu, zurnalı bir eğlence tertip edilmiş, bu eğlence gece yarısına kadar sürmüştür. Vilayet konağında ise bugüne özel resmi bir balo verilmiş, ailelerin katıldığı bu balo sabaha kadar devam etmiştir. (Yeniyo! Gazetesi, 31 Teşrin-i Evvel 1933).

Trabzon'daki bayramına kutlamalarına verilebilecek bir diğer örnek ise 29 Ekim 1934 Cumhuriyet Bayramı'dır. Bu önemli günü okurlarına aktaran Yeniyo! Gazetesi, "Büyük Bayram" başlığı altında bu günden notlar paylaşmıştır. Yeniyo! gazetesinde yer alan bilgilere göre; Saat 9 ile 10 arasında Vali Bey makamında ziyaretçilerin tebriklerini kabul etmiş, saat 10.00'da ise Cumhuriyet Meydanı'nda binlerce kişinin katıldığı kutlama tezahüratlar eşliğinde başlamıştır. Merasime CHF vilayet heyetinden ve aynı zamanda Yeniyo! Gazetesi başyazarı Bekir Sükûti Bey'in konuşmasıyla başlanmış, sonrasında ise lise ve kız orta mektebinden iki talebe çok güzel birer konuşma yapmışlardır. Nutuklardan sonra; askerler, jandarma ve polis kıtaları, kız ve erkek talebe ve izciler, sporcular ve atlı köylüler tarafından muntazam bir geçit töreni yapılmış, şehrin her tarafına dağılan halk hatipleri ise nutukları ile halkı coşturmuşlardır (Yeniyo! Gazetesi, 29 Teşrin-i Evvel 1934).

29 Ekim 1934 Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, Yeni Yol Gazetesi'nin Perşembe günü çıkan yeni baskısında tekrar ele alınmıştır. Gazetede çıkan “Cumhuriyetimizin 11. Yıl dönümü şehrimizde nasıl kutlandı?” başlıklı yazıda havanın günlerdir yağışlı seyrederken Cumhuriyet'in sevinciyle açtığı ve güzelleştiği mizahi bir anlayışla dile getirilmiştir. Şehir boydan boya bayraklar, taklar, defneyaprakları, ampuller ve vecizelerle süslenmiştir. Vali Bey'in tebrik edilmesinin ardından halk, Cumhuriyet Meydanı'na doğru akın etmiş, muntazam bir geçit töreninin ardından, merasim tezahüratları altında son bulmuştur. Öğleden sonra saat 15.00'de kışla önünde bir Atatürk büstünün açılışı yapılmıştır. Akşam olunca şehir ışıklarında adeta gündüz vaktine dönmüş, halk ise meydanlarda, cadde ve sokaklarda neşe içerisinde şenliğini sürdürmüştür. Yazının son kısmında yer alan habere göre Trabzon Halkevi'nde 150 çift dans ve vals ile sabahlara kadar eğlenmiştir (Yeni Yol Gazetesi, 31 Teşrin-i Evvel 1934).

29 Ekim 1942 tarihli Cumhuriyet Bayramı Yeni Yol Gazetesi tarafından gazete okurlarına aktarılmıştır. “Büyük Bayram Şehrimizde Coşkun Tezahürlerle Kutlanıyor” başlığıyla okurlarına seslenen Yeni Yol Gazetesi, bugün hakkında şu bilgileri vermiştir: Bayramdan bir gün önce yani 28 Ekim günü öğleden sonra yapılan top atışıyla Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Trabzon'da başlamıştır. Şehir yine diğer bayramlarda olduğu gibi bayraklarla süslenmiş, şehrin muhtelif noktalarına kurulan taklarla Cumhuriyet'in 19. Yıl kutlamalarına başlanmıştır. Halk, akın akın Kavakmeydan'ı doldurmuştur. Saat 9.30'da ise Vilayet makamında dönemin Trabzon Valisi Salim Günday tebrik ve kutlamaları kabul etmiştir. Kavakmeydan'da toplanan halk daha önceden hazırlanan krokide gösterilen yerlerini almıştır. Saat 11.00'de Vali Salim Günday, Tümgeneral Hasan Atakan ve Parti Reisi Ali Rıza Işıl, Kavakmeydan'da kendilerine ayrılan yerlerine gelerek bayram kutlamalarına katılmışlardır. Herkes alanda toplandıktan sonra askeri bando tarafından İstiklal Marşı çalınmış ve ardından Erkek Orta Okul Müdürü Abdullah Günel ve bir lise talebesi Cumhuriyet ve inkılaplara yönelik demeçlerde bulunmuşlardır. Konuşmaların ardından muazzam bir geçit resmi yapılmış ve bayram alkış ve sevgi tezahüratları altında son bulmuştur. Bugün boyunca Halkevleri hoparlörlerinden inkılaplar ve Cumhuriyetin manasına ilişkin söylevler verilmiştir. Yine bu gün vesilesiyle Trabzon Halkevi'nde çaylı bir toplantı düzenlenmiş ve akabinde Sümer Sineması'nda halka filmler gösterilmiştir. Filmden evvel ise lise Felsefe öğretmeni Besim Bey tarafından bir konferans verilmiştir. Gazetede yer alan haberin son kısmında ise tümen komutanının emriyle karada ve denizde fener alaylarının tertip edileceği bilgisi okuyuculara aktarılmıştır. (Yeni Yol Gazetesi, 29 Ekim 1942).

29 Ekim 1947 tarihli Cumhuriyet Bayramı, Trabzon'da yoğun yağışa rağmen kutlanmıştır. Trabzon Gazetesi 30 Ekim 1947 tarihli baskısında “Cumhuriyet Bayramı Törenle Kutlandı” başlığıyla törenleri aktarmıştır. Gazetede yer alan bilgilere göre bugünün bir tane de özel konuğu vardı. Demokrat Parti lideri Celal Bayar, bayram sabahı Trabzon'a gelmiştir. Celal Bayar ve beraberindekiler vilayet makamına gelerek tebriklerde bulunmuşlardır. Akabinde devlet erkânı merasimin yapılacağı Belediye önünde toplanmıştır. Tören, adet olduğu üzere İstiklal Marşı ile başlamış, ardından Lise Türkçe Öğretmeni Nihat Sanal ve bir öğrenci tarafından bayram hakkında demeçlerde bulunulmuştur. 29 Ekim 1947 tarihli Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına Trabzon'da bulunan konsoloslara da iştirak etmiştir. Sabahın ilk saatlerinden itibaren devam eden yoğun yağış bayramı sekteye uğratmamış aksine geçit resmi başarılı bir şekilde yapılmıştır. Bugüne özel olarak Halkevi'nde Cumhuriyet Balosu tertip edilmiştir. Gece vaktinde fener alayları düzenlenmiş ve fener alayları; CHP ve DP binası önlerinde ve belediye meydanında yürümüştür. Bu esnada yerel kıyafetlerini giyen yöre halkı davul ve zurna eşliğinde horonlar oynayarak bayramı doyasıya kutlamışlardır. Kutlamalarda şehirde adeta bir izdiham yaşanmış, çevre köy ve kazalardan gelen insanlarla birlikte otellerde kalacak yer dahi bulunamamıştır (Trabzon Gazetesi, 30 Ekim 1947).

Trabzon'da 29 Ekim 1948 tarihli Cumhuriyet Bayramları oldukça kapsamlı törenlerle icra edilmiştir. Mesela 1948 yılında bu büyük bayram, ilçe, bucak ve köylerden gelen on binlerce yurttaşın iştirakiyle kutlanmıştır. Aynı zamanda cumhuriyetin 25. yıl dönümü olan bu günde ilçe, bucak ve köylerden gelen on binlerce yurttaşın coşku içinde törenlere katılım göstermiştir. Trabzon şehri diğer bayramlarda olduğu gibi yine hınca hınç dolmuş, tören alanında ise saatler önceden yerler tutulmuştur. Saat 10.00'da devlet erkânı, askeri kıtaları ve okulları teftiş ettikten sonra kendilerine ayrılan yerde hazır bulunmuşlardır. Askeri bandonun çaldığı İstiklal Marşı'nın ardından Halkevi Başkanı ile Erkek Orta Okulundan bir öğrenci, Cumhuriyetin önemine binaen birer nutukta bulunmuşlardır (Halk Gazetesi, 30 Ekim 1948).

1948 yılı Cumhuriyet Bayramı coşkusunu yaşayanlardan biri de Trabzonlu ünlü ve halk ozanı Şair Baba Salim (Öğütçen) idi.³ Trabzonluların çok sevdiği bu halk ozanı tarafından “25. Yıldönümü Münasebetiyle Aziz Cumhuriyetimize” isimli bir şiir yazılmış ve yerel basında yayınlanmıştır. Trabzonluların duygularına tercüman olan bu şiirde şu ifadelere yer verilmiştir (Halk Gazetesi, 30 Ekim 1948).

O korkunç günleri kaldırdın attın
Parladı vatanda nuru hürriyet
Yirmi beş senede neler yarattın
Yeniden hayata kavuştun millet
Yurttaşın zincirle bağlıydı kolu
Hafiye doluydu sağıyla solu
Atamız mahvetti o korkunç yolu
Ona bir teşekkür, binlerce minnet
Padişah sarayda zevke dalmıştı
Yurdun her yerini ateş almıştı
O gün Türk milleti başsız kalmıştı
Vatanın ufku sarmıştı zulmet
Huduttan saldırdı kahpe düşmanlar
Zulümle can verdi nice insanlar
Irmak gibi aktı dökülen kanlar
Her kalbe dolmuştu büyük bir dehşet
İşte o zamandı güreledi bir ses
Hayretle bakıştı o sese herkes
Hain düşmanlara vermedi nefes
Bir anda vatandan ettirdi ricat
O eşsiz kahraman Mustafa Kemal
Dünyaya şöylece eyledi mekal
Türk ölmez kâinat bulsa da zeval
O yaşayacaktır tabe kıyamet
Emretti orduya, geçti en başa
Azimle başladı kutlu savaşa
Düşmanları serdi dağa ve taşla
Bütün kâinata gösterdi kudret
Binlerce yaşasın Yavuz İnönü
O bize kazandı bu eşsiz günü
Tarihe mal etti o korkunç günü
Cihana ün saldı kahraman İsmet
Seninle süslendi bu yeşil vatan
Sana helal olsun akıtılan kan
Kahraman Gaziden büyük Atadan
Bize emanetsin sen Cumhuriyet

Cumhuriyetin ilk yıllarında Cumhuriyetin kuruluş gününü coşkuyla kutlayan Trabzonlular 30 Ağustos Zafer Bayramını da aynı coşkuyla yaşamış ve idrak etmiştir. Zira 30 Ağustos 1937 günü Zafer ve Tayyare Bayramı Trabzon’da büyük bir heyecanla kutlanmıştır. Bu bayramı ertesi günü okurlarına aktaran Yenyol Gazetesi “Zafer ve Tayyare Bayramımız Dün Şehrimizde Parlak ve Coşkun Tezahüratla Kutlandı” başlığıyla okurlarına bilgiler vermiştir. Gazetede yer alan bilgilere göre; caddeler, daireler, müesseseler, evler ve mağazalar bayraklarla donatılmış, kazalardan ve köylerden gelen halk bayrama iştirak etmiştir. Saat 10.00’da devlet erkânı Belediye meydanında toplanmıştır. Tören, 10.30’da İstiklal Marşı ile başlamıştır. İlk olarak dönemin Trabzon Alay Komutanı kürsüye çıkmış ve burada uzunca bir konuşma yapmıştır. Alay Komutanı konuşmasında genel olarak; İstiklal Harbi sürecini detaylı olarak aktarmış, Atatürk ve İsmet İnönü’den övgüyle bahsetmiş ve padişahlık devrini ise sert bir şekilde

³ Baba Salim ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Muzaffer Başkaya, “Âşıklık Geleneğinin Son Temsilcilerinden Trabzonlu Halk Ozanı Baba Salim (1887-1956)”, *Turkish Studies*, Vol:13, 2018, s. 613-630

eleştirmiştir. Bu konuşmanın ardından kürsüye Türk Hava Kurumu adına İhsan Gültekin çıkmıştır. İhsan Bey oldukça heyecanlı bir konuşma yapmış ve bu konuşma halk tarafından sık sık alkışlarla kesilmiştir. Konuşmaların ardından yapılan resmigeçitle bayram merasimi sona ermiştir. Akşam olunca alay efradı tarafından fener alayları tertip edilmiştir. Bugüne özel olarak Orduparkı'nda bir "Garden parti" verilmiş, Garden parti gece yarısına kadar devam etmiştir (Yeniyol Gazetesi, 31 Ağustos 1937).

1948 yılında Zafer ve Tayyare Bayramı da daha öncekiler gibi belli bir disiplin altında kutlanmıştır. Zira daha önceden hazırlanan kutlama programına göre merasimden evvel askeri garnizonda resmi tebrik yapılmış ve daha sonra devlet erkânı Belediye meydanında hazır bulunmuştur. İstiklal Marşı'nın ardından kıdemsiz bir subay ve ardından Türk Hava Kurumu adına bir konuşma yapılmıştır. Bu nutuklardan sonra Garnizon Komutanı bir konuşma yapmıştır. Ayrıca resmigeçitte yer alacak; piyadeler, havan bölüğü, oto, bakım ve tamir bölükleri, muhabere, istikam, tanksavar ve koşulu topun yerlerini almıştır. Aynı günün akşamı bir fener alayı tertip edilmiş ve Kale Parkı'nda bugün vesilesiyle bir balo verilmiştir (Halk Gazetesi, 30 Ağustos 1948).

Trabzon basınında bu anlamlı günün şerefine Trabzonlu yazar Niyazi Tarakçıoğlu'nun Zafer Bayramı için yazdığı "30 Ağustos Günü" isimli şiirine yer verilmiştir.

"Gün, işte bugündür, bugünün kıymeti sonsuz,
Bir hiç sayarım olsa cihan tarihi onsuz...
Tarih bugünün, sulh bugünün, harp bugünündür,
Türklük yaşıyor, Şark bugünün, Garp bugünündür... (Halk Gazetesi, 30 Ağustos 1948).

29 Ekim Cumhuriyet ve 30 Ağustos Zafer Bayramlarını olduğu gibi 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı da Trabzonlular için tam bir şölen şeklinde geçmiştir. Mesela 23 Nisan 1937 tarihli Çocuk Bayramı, Trabzon şehrinde büyük bir alaka ve parlak bir törenle kutlanmıştır. Yeniyol Gazetesi 24 Haziran 1937 tarihli sayısında şehirdeki bayram kutlamalarını: "Çocuk Bayramı çok Heyecanlı Geçti" başlığıyla okurlarına aktarmıştır. Gazetede yer alan bilgilere göre; Trabzon'daki bütün mektepler saat 9.00'da Zeytinlikteki çocuk bahçesi sahasında toplanmış, burada bir araya gelen kalabalık, Uzun Sokak ve Maraş Caddesini geçerek Belediye meydanına gelmiştir. Meydan, bayram vesilesiyle hınca hınç dolmuştur. Merasime İstiklal Marşı ile başlanmıştır. Ardından konuşmalarını yapmak için Doktor Kazım, Öğretmen Nihat son olarak kız ve erkek çocuklar kürsüye gelmiş ve burada çok güzel nutuklarda bulunmuşlardır. Nutuklardan sonra belediye, çocuklara şeker dağıtmış ve merasim resmigeçidin ardından sona ermiştir. Akşamüzeri bayram münasebetiyle Halkevi ve Necmiati kulüplerinde birer çocuk balosu tertip edilmiştir. Yazıda dönemin Trabzon Valisi Yahya Sezal Uzer'in bayramı büyük bir alakayla takip ettiği aktarılmıştır. Çocukların bugüne özel olarak giydikleri kıyafetlerin oldukça orijinal olduğu da ifade edilmiştir. Yazının son bölümünde ise Trabzon Belediye meydanının merasimler için yeterli olmadığı ve daha geniş bir alana ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir (Yeniyol Gazetesi, 24 Nisan 1937).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'daki milli bayram kutlamaları ile ilgili verilecek son örnek 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramıdır. Trabzon yerel basını Türk gençliğinin yegâne bayramı olan bu anlamlı günü "19 Mayıs Gençlik Bayramı şehrimizde Büyük Bir Coşkunlukla Kutlanıyor" başlığıyla okurlarına aktarmıştır. Gazetede yer alan bilgilere göre; Trabzon şehri bayraklarla süslenmiş, caddelere 19 Mayıs Gençlik Bayramına ait kırmızı bir zemin üzerine yazılmış vecizeler asılmıştır. Bayram merasimi Kavakmeydan'da düzenlenmiştir. Saat 10.00'da devlet erkânı Kavakmeydan'da yerlerini almıştır. Merasim esnasında bayrak çekme töreni yapılmış, sporcu ve talebeler adına söylevler verilmiştir. Ayrıca bir sene evvel spor müsabakalarında derece kazanan öğrencilerin hediyeleri takdim edilmiştir. Yine bayram vesilesiyle okullar arasında bir hentbol müsabakası düzenlenmiş ve saat 15.00'de emekli sporcular futbol müsabakası yapmıştır (Halk Gazetesi, 19 Mayıs 1942).

3. SONUÇ

Milli Mücadele yıllarında muhalif tavrıyla ön plana çıkan Trabzon'da Cumhuriyetin ilanının nasıl bir etki yaratacağı Ankara Hükümeti'nin de merak ettiği konulardan biri olmuştur. Gerçekten de rejimin değiştiğini bir oldubittiyle öğrenen Trabzon kamuoyu ve muhalifler, ilk anda bu değişikliği pek önemsememiştir. Buna paralel olarak da bilhassa 1923 ve 1924 yıllarında yapılan kutlamalar sade ve biraz da sönük geçmiştir. Fakat 1925 sonrasında özellikle muhalif gazete ve partilerin kapatılmasının ardından bayramlara katılım ve coşku da büyük bir oranda artmıştır.

Artık bu tarihten sonra bütün milli bayramlara sahip çıkmış, yediden yetmişe bütün yöre halkının kutlamalara iştirak etmesiyle bu günler, daha anlamlı bir karakter kazanmıştır. Trabzon halkı, genel anlamda milli bayramlara ve bu günlerde yapılan etkinliklere büyük bir ilgi göstermiş ve tören yerlerini ve merasim alanlarını hınca hınç doldurmuşlardır. Öteden beridir duygusal bir karaktere sahip olan Karadeniz insanı, bu bayramlarda sadece izleyici olmamış, resmigeçitlerde, yöresel oyunların oynanmasında ve bayram vesilesiyle tertip edilen programlarda görevler alarak devlet-halk bütünleşmesinin gerekliliklerini yerine getirmişlerdir.

Trabzon'da kutlanılan milli bayramlara baktığımız zaman, şehrin bayram günlerinde bayraklarla, taklarla, çiçeklerle, defne dallarıyla süslenmiş olduğu görülmektedir. Bayram günlerinde şehrin her zamankinden daha kalabalık olduğu, çevre köy ve kazalardan da insanların Trabzon şehir merkezine gelerek bayramlara iştirak ettikleri görülmüştür. Genel anlamda Trabzon'da kutlanılan bayramların iki bölümü bulunmaktadır. Birinci bölüm bayramların gündüz vaktidir. Gündüz vakti, genellikle vilayet makamına veya Trabzon Garnizon Komutanlığı'na gidilmiş ve burada bayram tebrikleri yapılmıştır. Resmi bayramlaşma töreninin ardından ise merasim alanına geçilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kutlanılan milli bayramlar genelde Belediye Meydan'ında ve Kavakmeydan'da kutlanmıştır. Bayramların ikinci bölümü ise gece yapılmıştır. Gece vaktinde genellikle fener alayları tertip edilmiş, fener alaylarına katılan halk yöresel oyunlarını oynamıştır. Bu sayede bayramlara yöresel bir hava da eklenmiştir. Geceleri son olarak balolar ve yemekli eğlenceler tertip edilmiş ve bayram günleri bu şekilde noktalanmıştır.

Diğer yandan, Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da kutlanılan milli bayramlarda tek parti yönetiminin izlerini görmek mümkündür. Trabzon'da bayramları organize eden CHP'li yerel temsilcilerdir. Bayramlar merkezden gelen bir talimatname gereğince yapılmıştır. Ayrıca CHP'li üyeler bayram kutlamalarını rapor haline getirerek CHP genel merkezine göndermişlerdir.

KAYNAKÇA

a) Süreli Yayınlar

Halk Gazetesi (1942-1950)

İstikbal Gazetesi (1924)

Trabzon Gazetesi (1947)

Yeniyol Gazetesi (1925-1942)

b) Makale-Kitap-Tez ve Ansiklopedi Maddeleri

Akbulut, D. (1995), "Samsun'un Gazi Günü Ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI/33, ss. 771-779.

Albayrak, H. (1994), *Trabzon Basın Tarihi*, Ankara 1994.

Alpaslan, E. (2015), "Tek Parti Döneminde Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1938-1945)", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), ss. 829-845.

Alpaslan, E. & Aydın, T. (2015). "Tek Parti Döneminde Maraş'ta Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), ss.261-284.

Aslan, D.A. (2011), "Tayyare Cemiyeti'nin Propaganda Faaliyetleri ve Tayyare Bayramları", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 141-150.

Başkaya, M. (2018), "Âşıklık Geleneğinin Son Temsilcilerinden Trabzonlu Halk Ozanı Baba Salim (1887-1956)", *Turkish Studies*, Vol:13, ss. 613-630.

Çelik, R. (2013), Trabzon'da Siyasi Hayat (1920-1950), *(Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2013.

Haykır, Y. & Çevik, M. (2014), "Tek Parti Döneminde Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)", *Turkish Studies*, Volume 9/7, Summer 2014, ss. 331-377.

Ek 3: Cumhuriyet Bayramı için Trabzon Vilayetinin hazırladığı kitapçık

1942

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

Cumhuriyetin

19 UNCU YILDÖNÜMÜ

Kutlama Programı

İSTİKBAL MATBAASI
TRABZON

490 01 1148301

Ek:4 1934 Tarihli Yeniol Gazetesi'nde Cumhuriyet Bayramı

Başmuhariri BEKİR SÖKÜTİ

Gazi Türkiyesi -
nin bir sesi vardır
O ses : inkilâbın
SESİDİR!

11 inci yıl

YENİYOL

Siyasi Gazete - Trabzon

Şubat 29 T. 1934

İnkilâbın sesi :
Türk toprağında
T Ü R K
C ü m h u r i y e t i !

Yüce Türk Cumhuriyeti On Bir Yıl Önce Bugün Doğmuştu.

CUMHURİYETİMİZ ON BİR YAŞINDA.

Sevinelim Türk oğulları. Cumhuriyetimiz on bir yaşında deldür. Bana sorarsanız on bir yaşına değil, on beş yaşına bastı. Büyük Türk budunu bu ulusun ilk toplama günü olan 23 Nisan 336 tarihli Cumhuriyetimizin doğum günü saymakta yanlış yoktur.

Cumhuriyetin adındaki deyim, lütfusun buyurgunluğu eli aması demek olduğuna ve onun da o zamandan başlayarak bulunduğu göre o çağda kurulduğuna kabul etmek gerekir. O bir yaşına girdi demesi ve buna göre bayram yapılması, 23 Nisan 336 tarihinde doğan Türk Cumhuriyetinin o günlerin gereklerine göre 29 birinci teğni 933 tarihinde doğan adan bırakılması ve bizim için en sevdiğimiz bir bayram olan on bir yıl önceki bu günde büyük adını koymuş olmasındadır.

Türk Cumhuriyetinin temel olan birinci Türk kurulu.

23 Nisan akile getirildiği günün bir şir çiçek kokusu taşıdığı gün birer daha koklayın diye bütün kanatları köküklerin yelleri, ve buharı Osmun süzülmeden ayandran eden gücüne bir gün idi. O Nisan o şirki güzellikleri Türkün gücüne çıkan güzelliklerdi. Birbir çiçek kokusu taşıyan. Şubat 29

Karadeniz Şampiyonluk Maçları!..

Karadeniz gurup şampiyonluğu için Samsun'da toplanan Trabzon, Giresun ve Samsun kırsalcıları arasında yapılacak maçların varacağı netice her üç vilayet spor varlığını miyari olacağına göre çok ehemmiyetle takip ediyor ve üç vilayet halkının sinirini irtisade izlemek te sinirini gülsürüyordu. Nihayet 12 - Teşrin-evvel - 934 Cuma günü saat iki buçukta Samsun fener sahnesinde Giresun Trabzon 2-1 galip çıkması İdman ocakının 934 senesi şampiyonluk şerefine de her üç vilaye layık olduğu kanatının takviye etmiş.

933 senesi maçına iştirak eden takımdan yalnız üç kedar sporcusu olan Trabzon İdman ocakına Balırsapordan takviye suretile alınan Muhlislerle mühtelit bir vaziyette giren Samsun İdmaniyurdu 90 inci dakikaya kadar 0 - 1 mağlup iken hakemin tecrübe ve idaretiliği, daha doğrusu tarafdarlığı yüzünden apıkar olaysittir bir gol ile beraberlik temin edilmiş arzusu na Trabzonun seçiyeli sporcu güçleri şiddetle muhalefet ve irtiraz ederek sahaya terketmeğe mecbur kaldılar.

Karadeniz gurup şampiyonluğunda oynanan toñun iç-yünüñ eidemecut vaskularia Etkâr : u m u y e e bidirecek işk de bu hususta Samsun'da müntepir « Hâlâ » ile diğer bazı gazetelerin ve Sporpostası mecmuasının muhabirinden alıp meşrettilerini yazılarda hakikate temmüle muhalif olduğuna şimdiden söylemek mecburiyetindeyiz.

M. H.

Vatanın da Cumhuriyetinde banisi olan Yüce Cümhur Reisimiz

Şeyh İsmail Çetinkilikler içinde toplanmıştı ki; Bu toplanıştan doğan çoğunun dernek düşün yaparak adını koymayı değil, ona ilk önce yaşamak yollarını açmayı düşünüyordu. Çün-

Lozanı yapan vatanı demir ve gırtlak ören işlerce salt kabarmışın hırsaklımız.

Recep b. in tebrikleri

Ankara 28 (A. A.) C. H. Fırkası kâlibi umumi Recep beyefendi Cumhuriyetin onbirinci yıldönümü münasebetiyle irka teşkilatına şu teigratı öndermiştir:

En Büyük Millet Bayramı Üstün Fırka Arkadaşlarımıza selo olsun hayat ve kuvvet ekiminden bir şöl olan bu refli yurt Cumhuriyetinde ve imbahriyle Yükseldi bu büyük eseri Büyük önderimizde başaran milletin özü o Fırkamız on birinci Yıl gününde en sıcak kıvançsa yeridir başlarımız dima rük bugün beraberliğinde iyerak en yüce şerefle sek olsun Arkadaşlar.

C. H. F. kâlibi umumi Kütahya mebusu RECEP

Terfi eden Valiler, müfettişler mektupçular, kaymakamlar

Ankara 28 (A. A.) Her sene olduğu gibi bu sene de Cumhuriyet bayramı münasebetiyle terfileri yapılan valiler, müfettişler, kaymakamlar ve mektupçu, nüfus müdürleri rinin listesi aşağıdadır:

İzmir valisi Kâzım paşa ikinci sınıftan birinci sınıfa, Bolu valisi Salih Cemal bey dördüncü sınıftan üçüncü sınıfa, Kara valisi Cevdet bey Kırklareli valisi Faik bey, Muğ valisi Mithat, Sivas valisi Sahip bey beşinci sınıftan 4 üncü sınıfa.

3 üncü sınıf müfettiş müfettişlerinden Faik ve Subeyy beyler 5 üncü sınıftan 2 ci sınıfa terfi etmişlerdir.

Bursa mektupçusu Şevket bey ikinci sınıftan birinci sınıfa, Ankara mektupçusu Cemal bey üçüncü sınıftan ikinci sınıfa, Çankırı mektupçusu Yaver bey...

Kaymakamları Ali, Şirvan kaymakamı Vedat Ekrem ve Gevaz kaymakamı Selâhattin, Yalova kaymakamı Şehit Refik, Yenşehir kaymakamı M. Mahir, Karacabey kaymakamı Remzi, Demirci kaymakamı A. Cemil, Terme kaymakamı Abdurrahman, Ödemiş kaymakamı H. Şeref, Ortaova kaymakamı Abdülkerim, Refliayaz kaymakamı Recai, Gelibolu kaymakamı A. Niyazi, Tutak kaymakamı Celâl, Erub kaymakamı M. Hayri beyler ikinci sınıftan birinci sınıfa, Gevar kaymakamı Osman, Zara kaymakamı M. Nami, Tarsus kaymakamı Hüsnü, Orhan gazı kaymakamı Saat, Ardeşan kaymakamı Nuri, Malazgirt kaymakamı Bekir Sıtkı, Kozan kaymakamı Halil Tekin, Kemalpaşa kaymakamı Abdullah, Sarıkamış kaymakamı M. Hikmet, İğdır

Büyük Bayram

Cumhuriyetimizin on birinci yıldönümü bugün gecemiz her tarafında çok alakalı bir heyecana kütulanmaktadır. Saat 9 dan 10 a kadar Vahi beyefendi makamlarında ziyaretilerini tebriklerini kabul ettiler. Saat on buçukta Cumhuriyet meydanında binlerce halkın iştirakinde kutlama tezahüratı yapıldı. Valimiz, Kuvvet komutanlarımız, memurlar, askerler, mektepliler, sporcular yerlerini almışlardı. Mersinli C. H. Fırkası vilayet heyetinden Sahip ve Başmuharirimiz Bekir Süatü beyin bir hitabesine başlandı.

Bundan sonra Lis ve Kırörla meclislerinden iki talebe çok güzel bir nutak söylediler.

Ek 5: 19 Mayıs Kutlamalarını Ele Alan Halk Gazetesi

SALI
19
MAYIS
1942
No.: 975
Onuncu Yıl
Fiyatı 5 kuruş

HALK

Salı ve Cuma günleri çıkarılmayan gazete - Trabzon

Sahip ve Neşriyat Müdüğü
Kâmil Sarıhan
Başlıklar: Yrd. Öğretmen
İstikbal Matbaası
Abone şartları
Seneligi 550 kuruş
Altı aylığı 300 kuruştur
Telefon : 55
İlan satışı 5 kuruştur

19. Mayıs Gençlik Bayramı

Şehrimizde bugün büyük bir coşkunlukla kutlanıyor

Gruplar arası birinciliği ve Trabzon spor sahası

Yazan: Kefell

Trabzon futbol şampiyonu Lise takımı, Samsun'da büyük farklarla Karadeniz grup birincisi oldu. Şampiyonumuz; Mersin'de yapılan gruplar arası birincilik müsabakalarında da iştirak etti. Denizli, Mersin, Eskişehir gibi kuvvetli grup birincileriyle müsabakalar yaptı, hepimizin gönülerini kabartan muvaffakiyetler elde ederek Trabzon'a gruplar arası birinciliğini kazandı. Bu muvaffakiyetler, Trabzon gençliğinin spor alanındaki kabiliyet ve gayretini göstermekte, Trabzonlu gençlerin bu yoldaki çalışmalarını en açık bir ifade ile ilân etmektedir. Maddî vasıtalardan mahrum bir halde çalışan gençlerimizin muvaffakiyetleri bu bakımdan daha büyük bir kıymet iktisap etmektedir. Gençliğimizin bu muvaffakiyetleri, bizi, üzerinde birkaç defa durduğumuz bir mevzuu tekrar dönmemizi icabettirdi.

Trabzon; spor sahası bakımından hayli talihliliğe maruzdur. Onbeş seneden daha önce duvarlarının bir kısmı yapılan stadyomu ikmal etmek imkânı bulunamadı. Yağış havalarda bataklık haline gelen saha bir türlü düzellemedi. Mevcut sahanın Trabzon sporu için kâfi gelmeyeceği göz önüne alınarak başka bir sahanın istimalı yapıldı, projeleri hazırlandı. Hususî bütçelerden tahsisatlar kabul edildi, Genel merkezden paralar tefrik edildi, fakat bütün işler kâat üzerinde kalmaktan ve spor idarecilerinin konuşuk mevzuu olmaktan daha ileri gidemedi. Trabzon spor sahasına bir türlü kavuşamadı ve kavuşacağıda şüphelidir.

Elde mevcut stadyom projeleri modern bir sahanın icaplarını ihtiva eden, Trabzona ve

- Arkası 4 de -

Mektepliler tarafından büyük spor gösterileri yapılıyor

19 Mayıs gençlik bayramı bu yıl her yıldan daha canlı bir surette kutlanmak üzere tertibat alınmıştır. Vatandaşın her yönünde olduğu gibi şehrimizde de bu yıl merasimi umumî taahhütüyle yapılacaktır. Bugün şehir baştan başa bayraklarla donatılmış ve caddelere 19 Mayıs gençlik bayramına ait kırmızı zemin üzerine yazılmış ve çizelerek asılmıştır.

19 Mayıs 1919'da İstanbul'da açılan ilk meclis oturumuna başkanlık yapan Ulu ATATÜRK

Daha sabahın ilk merasimin yapılacağı kavakmeydana doğru binlerce halk akın etmektedir. Merasim saat 10'da başlayacaktır. Saat 9'da Lise bahçesinde toplanacak okullar talebeleri kulup mensupları kavakmeydana giderek yerlerini alacaklar ve saat 10'da vali, general, belediye, parti ve halkevi reisleriyle maarif müdürü tarafından teftiş edilerek bayramları kutlanacaktır.

marşle bayrak çekme töreni yapılacak ve sporcularla talebe adına söylevler verilecektir. Geçit resmî mükâfat kazanan sporculara hediyeleri verilecek ve spor hareketleri yapılacaktır yine aynı gün okullar arasında bir Hentbol maçı yapılacağı gibi saat 15'de emekli sporcular arasında futbol müsabakası yapılacaktır.

İlgilerde talim gören paraşütçüler

Hakkon diyor ki

Londra 17 (A. A.) Norveç kralı Hakkon dün akşam radyoda demıştir ki: Bizim neslimize hürriyet ve istiklâl savaşını tekrar ele almıştır. Dayanışımız hiçbir zaman bu günkü kadar kuvvetli olmamıştır. Norveç gençliğini tekrar faydalanacağı güne kadar daima ileriye bakacağız.

Laval'ın idaresi

İstokholm: 17 (A. A.) Dagens Nichte gazetesi Laval'ın bir aylık idaresi zarfında elde edilen neticeleri şöyle hülâsa ediyor: 1- Laval, Anglosakson cephesine doğru temayül etmiştir. 2- İşgal altında bulunan Fransadaki Alman polis kuvvetleri takviye edilmiş ve tedhişçilik artmıştır. 3- Müstemlekelelerin Vişiden ayrılması devam ediyor.

Almanlara göre Harkof cephesinde Rus taarruzu ağır zayıfla püskürtüldü

Berlin: 18 (A. A.) D.N.B. ajanının askerî kaynaklardan öğrendiğine göre Harkof cephesindeki Rus taarruzları ağır neticelerle püskürtülmüş ve bazı noktalarda kara hücumları yapılmıştır. Tanklarımız ve hücum toplarımız bu kara hücumlarında bilhassa muvaffak olmuştur. Hava kuvvetlerimizin desteklediği hareketlerde Ruslara ağır darbeler indirdik. Düşman bu muharebelerde 226 tank gâip etmiştir. Bunların 46'sı bomba uçakları tarafından tahrip edilmiştir.

İleri hatlarda Alman tankları

Ruslara göre Moskova: 18 (A. A.) Tas ajanının bir telgrafına göre Sivastopol etrafındaki muharebelerde 75 binden fazla Alman ölmüştür. Almanlar muvaffakiyetleriyle uğramakta devam ediyor. Madafiler son günlerde sürekli bir sıra yapıyor. Bu çabalar arasında Tank savar topları ve güçlü yiyecek malzeme ele geçilmiştir.

Doguza tank harekati

Kerç şehri civarında Kanlı muharebeler devam ediyor

Moskova: 18 (A. A.) Bu sabahki Sovyet tebliği Rus kütaları dün gece Kerç yarım adasında Kerç şehri yakınlarında kanlı muharebelere devam etmiştir. Harkof kesiminde ki kütalarımız taarruz mahiyette hareketler yapıyor.

Köşemden Sesler :

19 Mayıs

Yazan : K. K.

Türkin tarifini yapmak lâzım gelse; tereddütüz söylemek icabeder. Devriye açan, taahhütler yaratan millet.

Umumî harbin bazı milletler için karanlık olan sonuçları Türk meşalesi aydınlandı mı? Çeşit çeşit isimlerle yapılan muahedeler gibi, sever muahede-i de Türk milletini zinciret bir mahkûm diye bütün haklardan mahrum bırakmamış mıydı? Türkî canahet kayıtlarla bağlamak istenilen Türk, yeni bir hamle yapmak, yeni bir barış yaratmak zorunda idi. Bu hamle Atalarımızın mirasını, emanetini muhafaza için

Bu hamle bir tarih başlangıcı olacaktı, bu başlangıcı bir tarihi olmak gerekirdi. Türk şahıslarına sebebül olan Mustafa Kemal'in Samsun ufuklarında belediği ve bütün haksuluklara ıyyan ettiği gün bir tarihin başlangıcıdır. O gün içindeki 19 Mayıs tarihimize kut sal bir gün olarak karışmıştır. Ve hiç şüphesizdir ki bu yeni devir, bir çok milletler için örnek olmuştur. Mülli ruhla yapılan her ıyyan bu Türk şahıslarından alınmış bir ders değil midir?

Dünya olaylarına göz gezdirelim. 19 Mayısımızda ibret alan ve oyuldu yürüyenlere rasolsun. 19 Mayıs ilkinin, hepten bir istiklâl ummisi sarışdır.

Ek 5: 30 Ağustos Zafer Bayramını Ele Alan Halk Gazetesi

Pazaritesi
30
AĞUSTOS
1948
7 Kurus
No: 2031

HAZİRAN YILI
TRABZON İSTİKLAL
BARİMEVİ NO. 5
TRABZON NO. LARU
Muhabese : 1 50
Yeni İstiklâl : 178
Mühür : 14117
Onsekizinci Yıl

HALK
GÜNLÜK SİYASİ GAZETE - TRABZON

Sahibi: Mehmet Karamanoğlu
Necipîyi İnan İdare eden
Yeni İstiklâl Müdürü Ali Kalkan
Gazeteciler İlerî Cemiyetinin
nası'lıyet kabul etmiş.
Dercedilmeden yasakları
verilmez.
Başlılığı yer:
İSTİKLAL Barışevî - Trabzon

30 Ağustos

Zafer ve Tayyare Bayramı

Büyük Türk Milletine Kutlu Olsun!

Memleket ve Milleti mesut etmekten ibaret olan maksat behemehal hasil olacaktır. Çünkü bu maksat, hakkın da maksududur.

ATATÜRK

Bizim ordularımız insanlara yalnız sulh ve emniyet ve asayiş temin etmek için meydana getirilmemiştir.

İNÖNÜ

30 Ağustos Zaferini Neden Her Yıl Kutluyoruz?

Seçim Bölgesi olan (Çoruh) a giderken 30 Ağustos Zaferini (Trabzon) da geçirmiş olmak münasebetiyle Sayın (HALK) gazetesine küçük bir armağan

Yazan : Ali Rıza Erem
(ÇORUH MİLLETVEKİLİ)

Bugün, «Devlet» olarak «Millet» olarak «Vatan» olarak «Feri» olarak, maddî ve manevî «Varlık» diye ne midir varsa ona borçluymuş olunduk. . .

Her şeyden önce günü unutmayor, inanıyor ve iman getiriyoruzki 30 Ağustos zaferi olmasaydı, hiç olmasa kürenin sırtı bu «Tabutu cesimi» ne kadar «Çekileceği» belli olmayan meşum bir devre için ne müstakil bir Türk devleti, ne kayıtsız şartsız mukadderatına hakim bir Türk milleti diye yer yüzünde hiç bir şey kalmazdı.

Gerçekten öyledir, bugün, Türk milleti, birbiri ardı sıra İtalya, Balkan ve Birinci Cihan harbine maddî ve manevî en çok sarılmış, en çok yıpranmış, Birinci Cihan harbi galiplerinin top yekün tecavüz ve istilâna uğramış, her yanından sarılmış, bu suretle tarihinde uğradığı dar günlerinden hiçbirle kıyaslanmayacak bir felâket uçurumunun kenarına gelmiş bulunduğu en kara günlerinden birinde, 19 Mayıs 1919 da, (Kahraman Atatürk) in Bağbuğluğu etrafında (Ya İstiklâl ya ölüm) abd ve misakile bağlayan, tam üç yıl üç ay onbir gün süren, ve 30 Ağustos akşamı gün baktarın Dumlupınarda (Başkomutan Meydan Muharebesi) ile kati zafere ulaşan, (Anadolu Meydan Harbinin) kazandığı eşiğ zafer günününün 26 es yıl dönümünü kutluyoruz.

Gerçekten bu zafer eşiğidir.

Büyük Başbuğumuz
EBEDİ ŞEF
ATATÜRK

Cumhurbaşkanımız
İNÖNÜ

30 Ağustos Ve yeni Türkiye

Adnan Günay

Bugün, millî istiklâlimizi zaferle perçinleyen 30 Ağustos çihadının yirmialtıncı yıldönümüne millette aynı sevik, aynı heyecan ve aynı ruh coşkunluğu içinde bir kalp bütünlüğü ile kutlayacağız.

30 Ağustos, üzerinde yaşadığımız bu aziz toprakların ve bu aziz milletin kaderini değiştiren muazzam zaferin tarihidir. 30 Ağustos yeni bir davranış, yeni bir medeniyet, yeni bir devrin başlangıcı ve Anadolu insanı.

Arkası 4 de

30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı

30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramı bugün gecirilmekte merasimle kutlanacaktır. Hazırlanan kutlama programına göre; bu gün sabahleyin merasimden evvel ordu namına, vilâyet, belediye ve diğer teşekküller tarafından askeri gazinoda bir resmî kabul yapılacak ve bu merasimden sonra heyet doğrudan belediye meydanına gelerek gösterilen yerlerini alacaklar ve birlikler tefiş edildikten sonra İstiklâl marşı çalınacak ve kidesiz bir su-bayla Hava Kurumu adına birer nutuk söyleyecekler.

Bu nutuklardan sonra garnizon komutanı büyük zafer gününün önem ve mânasını belirten bir hitabede bulunacak ve daha sonra umumî Kü tüphane önündeki merasim yerine gidilecektir. Piyade, Havan bölüğü, oto, bakım ve tamir bölükleri, muhabere, istikâm,

tanksavar ve koçulotopun isticrak edeceği büyük resmî geciten sonra merasime son verilecektir.

Aynı gece asker tarafından bir fener alayı yapılacak ve Kale parkında bu mutlu yıldönümü gerefine garnizon tarafından bir balo verilecektir.

1921 Tarihli Tuna mukavelesi ve İtalya

Roma 29 a. a. — Dışişleri Bakanı İtalya Hükümetinin Belgratki Konferansın Sekreterliğine İtalyanın 1921 tarihli Tuna mukavelesini imza etmiş bir millet sıfatıyla bütün haklarını muhafaza ettiğini bildirdiğini söylemiştir.

30 Ağustos Zaferi . . . Milletler tarihleri boyunca kazandıları zaferlerle öğünürler. Öğünülecek yülerce zaferimiz var. Bunlardan biri de bizim için en önemli olanı 30 Ağustos zaferidir. Fakat bu zaferle öğrenmüyor, sadece seviniyoruz. Evet seviniyoruz bayram yapıyoruz. Zira bu zafer ne Almanyanın saldırganlıkla kazandığı zaferlere ne de Rusyanın sını muvaffakiyetlerine benzemez. Bu zafer böyle birlerce zafer yaratmaya muktedir olan Büyük Türk Milletinin vatan uğrunda, «Ya İstiklâl ya ölüm» abdiyle kazandığı olağanüstü bir bayramdır. Etin çekilice, hürriyetin zulümle pençeleşmesinden doğan bu başarı Türküğe yaşama hakkı, dünyaya sulh sağladı. 26 yıl önceki bu gün yaşamış olanlar o zaferin demek olduğunu pek âla bilirler. Yeni nesillere Türküğü Vatan ve Millet uğrunda ne ölesiye çarpıştığını anlatma ne lüzum var. Türk dem Vatan için yaşamasını, Vatan için ölmesini bilen demek Türk demek zafer demektir kısıacası . . .

OLAYCI

30 Ağustos Günü

Gün, işte bugündür, bugünün kıymeti sonsuz. Bir hiç sayarım olsa cihan tarihi onsuz. Tarih bugünün, sulh bugünün, harp bugünüdür, Türkük yaşıyor, Şark bugünün, Garp bugünüdür.

N. TARAKÇIOĞLU